

vezethet. A dán és ír példa egyaránt élvezte a kedvező világgazdasági klímát, minekutána folyamatosan javult az exportdinamika és fokozódott a beáramló közvetlen külföldi működőtőke is. *Azaz, kis nyitott gazdaságok esetén a fiskális konszolidáció időzítése elhanyagolhatóan tényező a folyamatok jobb megértése szempontjából.*³⁸

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy nem léteznek könnyen formalizálható és megfelelő instrumentumokkal felvértezett, bármikor alkalmazható titokzatos eljárások, amelyekkel kilúgozhatók volnának a sikeres fiskális konszolidációk egyediségei. Korlátozott a tudásunk a tekintetben, hogy egyetemes és változtathatatlan szabályszerűséget állapíthassunk meg a nem keynesi hatások esetében. Ez fontos üzenet könyvünk írásának jelenében, amikor az adósságok évtizede konszolidációkért kiált.³⁹

4.3. Adósságok évtizede optimális adósságállomány nélkül

A 2007 harmadik negyedében kitörő pénzügyi, majd a reálgazdasági szférát is elérő válság újabb felvonása a szuverénadósság-válság volt, ami a meginduló válságkezelés kimenete volt.⁴⁰ A bankmentő csomagok, illetve újraállamosítások (Franciaországban, Németországban, az Egyesült Királyságban, Portugáliában, Spanyolországban és Írországban) adósságnövekedéshez, leminősülő szuverénadósbesorolásokhoz vezettek. A szuverénadósság-válság Európa-szerte megfigyelhetővé vált. Mivel az Európai Unió belül a válság klasszikus aszimmetrikus sokk képében öltött testet – egyeseket jobban, míg másokat kevésbé érintett –, a szupranacionális monetáris politika képtelen volt differenciált beavatkozásra, aminek folyományaképpen kialakult az eurózóna válsága is.

A válság kialakulásának és európai begyűrűzésének tárgyalása külön kötet tárgyát képezhetné, ezért eme alfejezetben csak a fiskális konszolidáció és fenntarthatóság elméleti és empirikus eredményeire rezonáló aspektusokkal foglalkozunk. Unióis

³⁸ Az időzítés fontosságát a sikeres konszolidációk mögött munkálkodó tényezők dekódolásánál teljes joggal hangsúlyozzák mind az esettanulmányokra alapozó, mind pedig a konszolidációs eseményeket ökonometriai módszertannal megvizsgáló tanulmányok. Új-Zéland 1991 és 1994, valamint Kanada 1994 és 1998 közti konszolidációs epizódjai kapcsán pontosan az időzítésnek tulajdonítanak jelentős szerepet, mint a siker egyik meghatározó tényezője (Bourgon, 2009:31–32).

³⁹ Amikor bizonyosnak tűnik, hogy a konszolidációval kapcsolatos klasszikus fölfogás – miszerint átmeneti kormányzati intervenció, lázcsillapító jelleggel – megváltozik, s tartósabb tendencia épül bele, és nem rövid távú, hanem minimum középtávú aspektust kap. Továbbá, új funkciója is kell, hogy legyen. Nem elég a deficit- és adósságcélok számszaki elérhetősége, vagyis az objektív szellem megtestesítőjeként, másképp hobbesi Leviatánként elhíresült állam visszanyesése. Egyre inkább úgy tűnik, hogy fejlesztő funkció szervesülésére kell törekedni.

⁴⁰ A válság bebizonyította, hogy a pénz és tőkepiacok közel sem olyan hatékonyak, mint ahogy azt a Nobel-díjas Eugene F. Fama (1970) gondolta. Mégis, az idők során sok követője akadt, akik vélhetően így parafrázelték volna Ady Endre sorait: „Hiszem még máma, abroncsozza lelkem a Fama”.

és tagállami intézményi vetületben tárgyaljuk a válaszreakciókat, s áttekintjük az adósságválság megfontolásra érdemes üzeneteit is.

Túl azon a történelmi tapasztalaton, hogy a válságperiódusok a szükséges változások kiemelt fontosságú ösztönzői is egyben;⁴¹ a válság olyan régóta ismert szölamokat is „felmelegített”, mint a globális kormányzás szükségessége a közös eredményesség (*collective impact*) elérése érdekében;⁴² vagy a fiskális föderalizmus európai megteremtésének létfontossága (Feldstein, 1997; Frey–Eichenberger, 2002; Alessandrini et al., 2012). Jelen kötetünknek nem tárgya a hatékony globális kormányzás megvalósíthatóságának kérdése, de megjegyezzük, hogy effajta kormányzásnak inherens, a komplexitás kezelésével összefüggő gátjai vannak. Ezért a nemzeti, illetve kormányközi megoldások tűnnek realiztikusnak (Kovács, 2014a, c; Rodrik, 2014:264).

Az „Európai Egyesült Államok” ideájával kapcsolatosan pedig egyre hangsúlyosabbá kezdenek válni azok a nézetek is, hogy a Gazdasági és Monetáris Unió története és unikális jegyei nem föltétlen teszik azt kompatibilissé a fiskális föderalizmus koncepciójával (Darvas, 2010; Habermann, 2012; Henning–Kessler, 2012). Ez egyöntetűen elfogadott és egyidejű átalakítást jelentene.⁴³ Ezen intézményi paradigmaváltás a kötetünk megjelenéséig érvényben lévő és jól láthatóan preferált intézményi konstelláció (a 2009-es Lisszaboni Szerződésben foglaltak szerint is), vagyis a kormányközi jelleggel átítatott intézményi felépítmény elhagyását jelentené abban az értelemben, hogy megteremtődne a transzferrendszerre épülő fiskális unió a szupranacionális szinten lévő monetáris politika mellett. A válság kapcsán

⁴¹ Amikor a változás szelei fújnak, egyesek falakat emelnek, mások pedig szélmalmost építenek – tartja a közismert kínai mondás. A jelenlegi válság kapcsán e szellemiség tükröződött sokak, így a neves lengyel közgazdász, a 2014. évi Milton Friedman-díjjal kitüntetett Leszek Balcerowicz (2010) megnyilvánulásaiban is.

⁴² Lásd Peter Temin és David Vines 2013-as kötetét (Temin–Vines, 2013). De többek közt a modern kor egyik legkimagaslóbb intellektusának tartott német szociológus és filozófus, Jürgen Habermas is e mellett érvel (Habermas, 2012). Habermas elsősorban a transznacionális demokráciában, a világpolgári szemlélet (*cosmopolitan community*) intézményi keretének kialakításában látja a jövő útját, s véleménye szerint a föderális berendezkedés mindennek csak árthat. A globális kormányzás, a nemzetek feletti demokratikus politikai intézményi működés filozófiai alapjait igyekszik megadni, de a megvalósíthatóság kifejtése nála is meglehetősen felületes marad. A globális kormányzás szükségességéről és realitásáról lásd Kovács (2014d:7–10).

⁴³ A föderalizmus több mint fél évszázados elmélete számos pozitívumot hangoztat (az állami Leviatán visszafogása, nagyobb hatékonyság és egyenlőség stb.) – erről lásd például Tiebout (1956), Buchanan (1950, 1995) iskolateremtő írásait, Wilson (1999), Oates (1999) és Weingast (2013) munkáit. Az eurózána igényelte fiskális unióról lásd Kenen (1969) – aki amerikai létre nagy hatással volt az európai integrációra –, vagy Kaldor (1978:205) írásait. Hogy miért lehetett az, hogy a transzferrendszerre épülő fiskális unió igénye nem jelentkezett tett formájában, annak vélhetőleg egyik oka az, hogy az eurózána első évtizedében a pénzügyi integráció elmélyülése gyakorlatilag ellensúlyozta a transzferrendszer iránti igényt. Az átalakítással kapcsolatos állításunk azonban továbbra is igaz, hisz a fiskális föderalizmusnak megvannak a maga konstituáló elemei. Lásd még: Sorens (2008) vagy Bordo és szerzőtársai (2011).